

FRIA ORDETS DAG

FRIA ORDETS DAG

OM FRIA ORDETS DAG

Fria ordets dag är ett samarbete mellan UR, Sveriges Radio och SVT tillsammans med olika lokala tidningsredaktioner. Under 40 minuter får eleverna möta journalister som berättar om hur det är att jobba som journalist under olika förutsättningar. Eleverna har också möjlighet att skicka in frågor i förväg som besvaras under livestreamingen.

SYFTE

Hur vet man om en nyhet är sann? Får man verkligen säga vad som helst? Och hur är det att jobba som journalist i ett land där pressfriheten inte är självklar?

Skolan ska fostra medvetna samhällsmedborgare som kan och vill engagera sig i en komplex omvärld där informationsflödet når oss hela tiden och överallt – men inte alltid med uttalade syften eller med tydlig avsändare.

Med det här arbetsmaterialet vill vi hjälpa elever att fördjupa sina kunskaper om yttrandefrihet, public service och andra medier och att förstå vikten av ha källkoll – att förhålla sig källkritiskt till all information och i synnerhet till vad som skrivs på sociala medier. Att få eleverna att förstå, tolka och engagera sig i omvärldsfrågor är i förlängningen en demokratifråga. Målet är i förlängningen att bidra till en starkare tilltro till demokrati och yttrandefrihet.

MÅLGRUPP

Arbetsbladet är främst tänkt för elever i årskurs 6, men kan även passa för elever på högstadiet.

KOPPLINGAR TILL Lgr22

Ur Skolans värdegrund och uppdrag:

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet.

Ur centralt innehåll, kursplanen i samhällskunskap åk 4–6

Granskning av samhällsfrågor

- Hur budskap, avsändare och syfte kan urskiljas och granskas med ett källkritiskt förhållningssätt i såväl digitala medier som i andra typer av källor som rör samhällsfrågor.

Information och kommunikation

- Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare och granskare av samhällets maktavare samt som underhållare.
- Hur digitala och andra medier kan användas ansvarsfullt utifrån sociala, etiska och rättsliga aspekter.

Ur centralt innehåll, kursplanen i samhällskunskap åk 7–9

Granskning av samhällsfrågor

- Kritisk granskning av information, ståndpunkter och argument som rör samhällsfrågor i såväl digitala medier som i andra typer av källor.

Information och kommunikation

- Hur media produceras, distribueras och konsumeras samt vilka möjligheter och svårigheter det kan innebära för mediernas roll i ett demokratiskt samhälle.
- Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden.

OM KÄLLKOLL – EN SERIE OM KÄLLKRITIK PÅ NÄTET

Viralgranskarna Åsa Larsson och Jack Werner går i Källkoll igenom hur information och kommunikation fungerar i digitala medier. De går på djupet i nyhetsflödet och tittar närmare på virala snackisar. I serien får du tips om hur du granskar sådant du ser på nätet och lär dig mer om psykologin och strukturen bakom digitala medier.

DET FINNS ÄVEN ETT ONLINEQUIZ TILL FRIA ORDETS DAG. DET HITTAR DU [HÄR](#).

Dagens begrepp

journalist	källkritik	yttrandefrihet
information	censur	opinionsbildning
desinformation	algoritmer	nyhetsvärdering
sociala medier	medieombudsmannen	granskningsnämnden
yttrandefrihetsgrundlagen	tryckfrihetsförordningen	neutralitet

- Vad betyder begreppen i rutan?
- Skapa egna meningar där några av begreppen ingår.
- Hur kan begreppen påverka oss i vår vardag? Ge exempel.

Dagens citat

”Det kommer mest att vara likadana saker som jag får se i mitt flöde”

Algoritmer är det som gör att Åsa mest ser saker i sitt flöde som liknar vad hon har delat och gillat tidigare.

- Hur förklaras algoritmer i dagens sändning?
- Hur förklarar Åsa hur algoritmer påverkar vad vi ser på nätet?
- Vilka fördelar och nackdelar finns det med algoritmer? Vad ger Åsa för exempel på det?
- Nu ska du använda din mobil. Har du ingen mobil kan du arbeta med en kompis.
  - Gå in på en app för sociala medier där du har en egen profil. Titta med en klasskamrat om du inte har någon profil.
  - Titta igenom din profil. Fokusera på vad du visat appen att du tycker om. Vad säger den informationen om dig? Fundera!

- Vilka företag eller aktörer kan tänkas vilja rikta reklam och propaganda till dig med hjälp av den informationen? Fundera!

Dagens tips

Åsa ger oss tre tips för att ha koll på vad som är sant och falskt på nätet:

1. Låtsas att det är 1 april varje dag när du är ute på nätet!
2. Om du ser något skumt så undersök det!
3. Ta reda på vem det är som har spridit informationen och varför personen gjorde det.

Fler frågor för att källkolla information är:

- Vad innehåller källan? Är det fakta eller åsikter?
- Hur gammal är källan?
- Hur kom källan in i ditt flöde?

- Förklara vad Åsa menar när hon säger att man ska låtsas att det är 1 april varje dag.
- Har du stött på en nyhet på sociala medier som känns skum eller konstig? Undersök nyheten utifrån tipsen och frågorna i rutan. Var nyheten sann eller falsk?
- Gör en omvänd bildsökning för att undersöka om en bild är falsk eller sann.
- Det är viktigt att kunna känna igen och skilja på åsikter och fakta. Vilka av meningarna nedan är exempel på fakta och vilka är exempel på åsikter?
  - *Ukraina gränsar till Polen.*
  - *Statsministern höll ett bra tal.*
  - *Det bor över 10 miljoner människor i Sverige.*
  - *Jag tycker att fel låt vann.*

Dagens Vad tror du?

Vad får man skriva i sociala medier?

”Jag tycker att statsministern gör ett dåligt jobb.” _____

”Jag tycker att Kim i min klass är dålig på att gejma.” _____

”Du är så dålig, Kim att jag ska slå ihjäl dig!” _____

”Sam är en mördare!” _____

En viktig rättighet vi har i Sverige – och i de flesta andra länder också – är *yttrandefrihet*.

- Vad betyder yttrandefrihet?
- Trots yttrandefriheten kan vi faktiskt inte säga precis vad som helst. Åsa berättar om tre begränsningar som finns för vår yttrandefrihet. Vilka är det?
- Vissa saker kan till och med vara olagliga att säga. Andra är kanske lagliga men inte okej ändå. Kategorisera påståendena i rutan ovan. Gör det genom att skriva *okej*, *inte schysst* eller *olagligt* på raden. Diskutera era svar.
- Vad ska man göra om någon inte är schysst eller rent av säger saker som är olagliga på nätet? Diskutera!
- För att ett land ska räknas som en demokrati måste det vara yttrandefrihet i landet. Varför är det så? Hur hänger yttrandefrihet ihop med demokrati? Diskutera.
- Det finns länder som inte har yttrandefrihet. Kan du ge några exempel?

Dagens fördjupningsuppgifter

Att jobba som journalist

Du har under dagen fått träffa flera journalister och höra olika exempel på hur de arbetar. Tre av dem jobbar inom public service: Sam jobbar på Sveriges Radio, Åsa jobbar med programmet Källkoll på UR och Erik jobbar med Lilla Aktuellt på SVT.

- Vad måste journalister tänka på när de rapporterar om en nyhet? Vad fick du reda på idag?
- Vad är public service? Vad är det för skillnad mellan public service och andra tv- och radiokanaler? Ta reda på mer om det.
- Vilka olika sorters tidningar finns det? Titta i din lärobok eller sök på nätet.

I programmet fick du veta lite om hur det är att arbeta på en lokaltidning. I en lokaltidning tas lokala nyheter upp.

- Ge exempel på vad som kan vara en lokal nyhet.

I de större dagstidningarna eller i nyhetssändningar tas andra nyheter upp, men varför visas och berättas det om vissa nyheter och andra inte? Att informera om viktiga händelser - att granska, förklara och kommentera händelser åt den som tittar är en viktig del av nyhetsrapporteringen. I medierna får inte alla nyheter plats, därför måste man prioritera vilka nyheter som ska presenteras – man gör en nyhetsvärdering. Nyhetsvärderingen ser olika ut beroende på vilken typ av media det är som gör den. En lokaltidning rapporterar på ett sätt, en rikstäckande tidning rapporterar på ett annat sätt.

- Ta reda på mer om hur nyhetsvärdering går till. Hur bedöms vad som är viktigare än något annat?
- Ge exempel på nyheter som valts ut och förklara varför man rapporterat om just dessa nyheter.

Det kan vara farligt att vara journalist på olika platser i världen. *Reportrar utan gränser* är en ideell organisation som arbetar med yttrandefrihetsfrågor. De granskar hur lätt eller svårt det är att arbeta fritt som journalist. Gå in på deras sida. På första sidan finns en karta över pressfrihetsindex i världen. Alla länder är indelade i kategorier beroende på hur situationen för pressfrihet och möjligheter att arbeta som journalist är – *bra, tillfredsställande, problematisk, svår* och *mycket allvarlig situation*.

- Välj ett land av varje färg och ta reda på mer om hur det är i det landet och vad som kan påverka hur det är att arbeta som journalist i det landet.

Upphovsrätten till innehållet i det här arbetsbladet tillkommer UR, om inte något annat särskilt anges. Arbetsbladet får fritt kopieras, distribueras digitalt och visas i undervisningssammanhang. När arbetsbladet eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas. Det här betyder att du som lärare i din undervisning bland annat får kopiera upp så många kopior du behöver av hela eller delar av arbetsbladet och dela ut till elever, tillhandahålla det digitalt till eleverna i en elevportal eller liknande, eller visa i en Powerpointpresentation. Viktigt att tänka på när du använder arbetsbladet, på olika sätt, är att det alltid ska gå att se vem eller vilka som har upphovsrätten. Om arbetsbladet kopieras upp i sin helhet så framgår det redan, men om det är så att du väljer att bara använda någon del behöver du skriva i anslutning till det du använder vem eller vilka det är (UR och/eller annat